

4.3.5 Kwaliteit landschap & erfgoed

Met de omgevingsvisie willen we graag bereiken dat:

Landschappelijke kwaliteit als katalysator dient voor toekomstige ontwikkelingen. Bij ontwikkelingen volgen we de lagenbenadering en zijn bodem en water leidend. Daarmee beschermen en ontwikkelen we op een manier die rekening houdt met toekomstige generaties en voor hen kansen biedt.

Bernheze heeft een gevarieerd landschap en inspirerend erfgoed. Elk landschapstype – het Peelhorstlandschap, dekzandgronden (flanken) en het beekdallandschap – kent zijn eigen karakter en bijzondere kwaliteiten. Die verschillende karakters en ons erfgoed zijn onderdeel van onze identiteit. De transities van komende jaren (zie voorgaande thema's) vragen om herstel van landschappelijke waarden en kwaliteit. Hierbij zijn bodem en water leidend en waarborgen we ons cultuurhistorisch erfgoed.

Met andere woorden om onze toekomst vitaal vorm te geven benutten en verbeteren we onze landschapstypen. Het zijn echter juist deze landschappen die hevig onder druk staan. Een gezamenlijke aanpak is vereist om het landschap te herstellen. Het landschap waar we zo trots op mogen zijn. We zien de volgende opgaven anno 2023:

Voor de landbouw en economie vormen de onderstaande landelijke en provinciale doelen en opgaven anno 2023 een uitgangspunt bij het bepalen van de ambities in deze omgevingsvisie:

Trends & ontwikkelingen

Kwaliteit landschap

In delen van het landelijk gebied staat volgens de Brabantse omgevingsvisie de kwaliteit van de omgeving voor mens en natuur onder druk doordat zich daar een veelheid aan factoren voordoet. Er zijn te hoge concentraties van schadelijke stoffen aanwezig in de lucht, bodem en water (Provincie Noord-Brabant, 2018).

In de Brabantse omgevingsvisie is aangegeven dat in 2050 bestaande problemen in de fysieke leefomgeving zijn opgelost. De landbouw produceert op een duurzame manier en onze natuur en landschappen zijn veerkrachtig en aantrekkelijk. De bodem-, water- en luchtkwaliteit zijn weer gezond (Provincie Noord-Brabant, 2018).

In 2050 is het de ambitie van de Provincie Noord-Brabant dat het robuuste natuurnetwerk uitstekend functioneert. Grote opgaven, zoals klimaatadaptatie en energietransitie hebben natuurlijk impact gehad op het landschap, maar door een ontwerpende aanpak hebben die een nieuwe identiteit toegevoegd aan het Brabantse landschap. Brabant behoort daardoor - ook qua biodiversiteit, natuur- en landschapsbeleving tot de top van Europa. Kortom: milieu, water, bodem, natuur en landschap zijn op orde (Provincie Noord-Brabant, 2018).

Erfgoed en cultuurhistorie

We hebben bijzonder erfgoed in Bernheze. Denk dan bijvoorbeeld aan Kasteel Heeswijk, Buitenplaats Zwanenberg, De Berkt, de museumboerderij, de molens en religieus erfgoed. Erfgoed dat we kunnen gebruiken om het verhaal over het verleden, heden en de toekomst van het boerenleven op historisch waardevolle plekken te vertellen (gemeentelijke erfgoedvisie: een ode aan het boerenleven, Gemeente Bernheze, 2020).

De laatste jaren verschuift de focus binnen de erfgoedwereld van een objectgerichte benadering naar een gebiedsgerichte aanpak. Dat houdt in, dat de relatie met de omgeving van belang is voor de totaalbeleving van het monument. Niet alleen aandacht en instandhouding van individuele monumenten, maar ook de verhouding tot de omgeving van het monument is van belang. Het gaat om de ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving, waarbij we erfgoed als vertrekpunt en dragende kracht inzetten (Gemeente Bernheze, 2020).

In de Brabantse omgevingsvisie is de beoordeling voor "Erfgoed & Cultuurhistorie" redelijk goed. De bescherming van de landschappelijke waarden, waaronder die van zandwegen, houtwallen en de Klotbeek (nabij de Bernissche hoeven en de Leijgraaf) vraagt aandacht. Brabant kent veel historisch waardevolle monumenten en landschappen, waarvan de zichtbaarheid moet verbeteren (Provincie Noord-Brabant, 2018).

Richtinggevende samenvatting kwaliteit landschap en erfgoed.

De kwaliteit van ons landschap en erfgoed is bepalend voor onze gezamenlijke identiteit en geeft richting aan onze toekomst. Met de volgende ambities geven we daar richting aan:

1. Beschermen en herstellen van cultuurhistorische elementen en structuren

Bernheze kent een rijke geschiedenis, waarbij in het landschap en in onze kernen cultuurhistorische elementen nog steeds zichtbaar zijn. Deze willen we behouden.

2. Toekomstige ontwikkelingen benutten de kenmerken van het landschap en het erfgoed

Ons erfgoed en landschap zijn een inspiratiebron voor toekomstige ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. Op deze manier blijft de geschiedenis leesbaar.

3. Toegankelijk en beleefbaar erfgoed en landschap

De kwaliteit van ons landschap en erfgoed zijn de herkomstwaarde van Bernheze. Deze willen we omarmen en onderdeel maken van ons onderscheidend vermogen. Daarom kiezen we ervoor om de toegankelijkheid en beleefbaarheid van erfgoed en het landschap te vergroten.

4. Concrete projecten ondersteunen

We geven het erfgoed een nieuwe toekomst door de totstandkoming van nieuwe projecten te ondersteunen. Je kunt dan denken aan de Bronsschat, het Geopark en monumentale gebouwen.

Wij beschermen en herstellen bijzondere cultuurhistorische elementen in het landschap en onze kernen

- We versterken de verschillen tussen de landschapstypen: het Peelhorstlandschap, de dekzandgronden en het beekdallandschap.
 - o De driedeling maken we sterker zichtbaar en beter beleefbaar. Dit doen we door hun specifieke karakters te versterken en elementen die daar niet bij horen en voor verrommeling zorgen juist tegen te gaan.
 - o Wij beschermen cultuurhistorische elementen zoals zandwegen, natuurlijk water, houtwallen, grafheuvels en de beekdalwallen.
 - o De Berkt/Vosberg en de Klotbeek zetten we sterker op de kaart als bijzonder gebied, door de natuur- en landschappelijke waarden te beschermen, herstellen en versterken.
- Historische lopen van watergangen en beken herstellen we indien mogelijk. Dit herstel vindt plaats in overleg met de grondeigenaren.
- We blijven de terreinen met zeer hoge archeologische of aardkundige waarden beschermen en in stand houden.
 - o De archeologische waarden liggen bijv. in het bos bij de Slabroekseweg en bij de Hooge Vossel. De archeologische waarden die voorkomen betreffen met name grafheuvels en sporen van bewoning.
 - o De archeologische vondsten, zoals de Bronsschat nabij Nistelrode stellen we regelmatig ten toon.
 - o Andere archeologische waarden zijn bijvoorbeeld de Boterweg, Klotven en de historische dorpskern van Nistelrode. Deze gebieden geven we ook bescherming.
 - o Daarnaast zijn er delen van Bernheze met een hoge/middelhoge archeologische verwachting. Dit zijn gebieden rondom Loosbroek, Nistelrode, Heesch en Heeswijk Dinther. Er zijn ook archeologische vondsten bekend uit deze gebieden.
 - o Speciale aandacht hebben we voor het beekdal van de Aa. Uit alle perioden van onze geschiedenis zijn er vondsten bekend uit dit gebied.
 - o Bij ontwikkelingen in deze gebieden doen we altijd eerst archeologisch onderzoek met een mogelijkheid tot behoud van een archeologische vindplaats ter plekke.
 - o De aardkundige waarden zijn bijvoorbeeld de (wijst-)gebieden rondom de Peelrandbreuk
- Beeldbepalende gebouwen, (groen-)structuren en monumenten in de kernen vormen samen het historische karakter. Dat koesteren en beschermen we actief en versterken deze waar mogelijk in en gebiedsprogramma per kern.
- We zijn kritisch op het toevoegen van nieuwe bebouwing in het buitengebied. We zetten in op inbreiding in de bestaande kernen voordat we uitbreiden.
- Het buitengebied van de Peelhorst en het beekdallandschap ontzien we in principe van nieuwe zonneparken en een toename aan bouwoppervlakte, tenzij het plan netto bijdraagt aan een toename aan biodiversiteit en kwaliteit landschap.

Ons erfgoed en landschap zijn een inspiratiebron voor toekomstige ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen

- Erfgoed en historisch landschap geven inspiratie voor ruimtelijke ontwikkelingen en maatschappelijke opgaven. De transitie van de landbouw, klimaatadaptatie en energietransitie gaan hand in hand met de ontwikkeling van erfgoed en landschap. Zo versterken ze onze identiteit.
 - o Landbouw is een belangrijke drager van het landschap in de gemeente Bernheze. De transitie van de landbouw zorgt onlosmakelijk voor een transitie van de verschijning van het landschap. Door de landbouwtransitie te combineren met landschappelijke opgaven en het landschap als aanjager voor ontwikkelingen te gebruiken gaan we verloedering tegen en creëren we kansen.
- Het landschap is leidend in de woningbouwopgave. Dit vraagt om een duidelijke keuze en diversificatie. Dat landschap leidend is, is aanvullend op dat bodem en water in zijn algemeenheid leidend zijn voor alle opgaven.
 - o Inbreiden op een dorpse kleinschalige manier in de bestaande kernen of op een logische nieuwe plek in het landschap geniet onze voorkeur. We daarmee voorkomen dat we steeds een beetje meer 'afsnoepen' van waardevolle landschappen.
 - o We behouden onze zichtassen naar iconische gebouwen als het kasteel, kerken, molens en monumenten, voor recreatie en toerisme.
- De bijzondere landschappen aan de randen van de kernen houden we beschikbaar voor maatregelen op het gebied van klimaatadaptatie, natuur en recreatie.
 - o Bebouwing in de kernrandzones vraagt om zorgvuldigheid. Uitgangspunt is dat we met die zorgvuldigheid natuur en landschap versterken in plaats van aantasten.
 - o Indien we hier bouwen, dient dit bij te dragen aan de opgaven rondom klimaatadaptatie, natuur en recreatie. Het netto resultaat voor deze opgaven is dan altijd beter.
 - o Het herstel van wijstgronden mag door nieuwe ontwikkelingen niet onmogelijk gemaakt worden of ten minste integraal in het plan opgenomen worden.
- Erfgoed en monumenten beschermen en herstellen wij. Dit doen wij in samenhang met de ontwikkeling van (cultuurhistorische) wandel en fietsroutes. In het beekdallandschap zien we daar in het bijzonder kansen voor.
- We zetten in op kwaliteit en kijken met innovaties ook vooruit. Goed passende en vormgegeven ontwikkelingen zijn de (natuurlijke) monumenten van de toekomst.
 - o Bij nieuwe ontwikkelingen integreren we landschappelijke kwaliteit en kiezen we voor minder verharding.
 - o We laten in ons landschap innovaties zien van gewenste ontwikkelingen. Dit doen we bijvoorbeeld in de landbouw door duurzaamheid meer te integreren bij stellingenteelt of het verbouwen van grondstoffen voor (lokale) bouw.

Toegankelijkheid en beleefbaarheid van erfgoed en landschap vergroten

- We vergroten het netwerk van (historische) wandel- en fietsroutes en koppelen deze zoveel mogelijk aan landschappelijke structuren.
 - Dit doen we voor een breed publiek.
 - Daarbij kijken we ook naar het toevoegen van zitmogelijkheden en toiletten.
- We werken hiervoor intensief samen met grondeigenaren, om stroken grond of doorgangen open te stellen.
 - Wandelen langs de Aa en de Peelrandbreuk is een grote wens.
- De toeristische-recreatieve aantrekkelijkheid van het beekdallandschap benutten we meer. Dit doen we door het beekdal beter te verbinden aan het natuurgebied De Maashorst zodat dit voor recreanten een interessante combinatie is. Daarnaast vergroten we de toegankelijkheid en versterken de landschappelijke en cultuurhistorische bijzonderheden.
- Het erfgoed in de kernen gebruiken we om een verbinding naar het buitengebied (inclusief het erfgoed) te maken.
 - Erfgoed in Nistelrode (in het bijzonder het archeologisch erfgoed uit de Bronstijd) maken wij zichtbaar en toegankelijk.
 - Archeologische vindplaatsen beschermen we, tenzij er geen alternatieve locaties zijn voor nieuwe ontwikkelingen en een archeologische opgraving noodzakelijk is. Dit doen we volgens de wettelijke voorschriften en met gecertificeerde organisaties. Het archeologisch depot in de Abdij van Berne behouden we.
- De Peelrandbreuk maken we beleefbaar. De ontwikkelingen vanuit het Geopark Peelhorst en Maasvallei gebruiken we daarbij om dit te versterken. Het Geopark vertelt het verhaal rond de Peelrandbreuk (inclusief de bijbehorende wijstgronden) en de impact op het landschap en de cultuurhistorie.

Wij geven erfgoed een nieuwe toekomst en ondersteunen de totstandkoming van concrete projecten

- Wij ondersteunen de totstandkoming van het Geopark Peelhorst en de Maasvallei.
- Het behoud van het religieus erfgoed in de gemeente is van belang voor het karakter en de leefbaarheid van de kernen.
 - Kerken die aan de eredienst worden onttrokken zetten we waar mogelijk in voor openbare maatschappelijke functies zoals ontmoeten, leren en bewegen.
- Wij onderzoeken of we erfgoed als locatie kunnen inzetten voor een combinatie tussen zorg en wonen.
 - Dit kan bijvoorbeeld voor de Abdij van Berne in samenhang met Laverhof.
- We willen cultuurhistorische buitenplaatsen doorontwikkelen waar wenselijk en mogelijk door functies te combineren.
 - Voorbeelden hiervan zijn onder andere de Berkt in Heesch, Buitenplaats Zwanenberg en Kasteel Heeswijk.
- Waar mogelijk maken wij erfgoed functioneel en economisch rendabel. Dit doen we door erfgoed waar mogelijk te combineren met andere functies, bijvoorbeeld recreatie.